

УДК 338.1

Лаптева А. В.

Кіровоградський національний технічний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРАМИ РОБІТНИЧИХ ПРОФЕСІЙ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Стаття присвячена розгляду проблеми дефіциту робітничих кадрів регіону за професіями. Проаналізовано стан та тенденції змін структури попиту на робітників із різним рівнем освіти, попиту та пропозиції робочої сили та на робітничі професії на зареєстрованому ринку праці, динаміку підготовки кваліфікованих робітників у регіоні. Запропоновані напрями для вирішення проблеми наявного і майбутнього дефіциту кадрів за робітничими професіями.

Ключові слова: освіта, робітничі кадри, професійно-технічні навчальні заклади, ринок праці, робітничі професії, дефіцит робітничих кадрів, механізм державного замовлення, попит та пропозиція

Постановка проблеми. Відсутність чіткої державної політики і планування в галузі професійної освіти призвела до виникнення дисбалансу на ринку робочої сили. Підприємства промислових регіонів відчувають нестачу кваліфікованих кадрів. Період застою промислових підприємств, що супроводжувався зниженням попиту на кваліфіковані кадри, спричинив переорієнтацію системи ПТНЗ на підготовку робітників непромислових професій.

Період економічного спаду в країні, зменшення обсягів виробництва та закриття підприємств області стали причиною того, що працездатне населення області почало шукати шляхи до виживання. Багатьом колишнім слюсарям, сантехнікам, механікам, інженерам вдалося знайти себе в інших сферах економіки, таких як торгівля та сфера послуг. Зростання протягом останніх п'яти років обсягів та темпів промислового виробництва, з одного боку, та підвищення вимог роботодавців до якості робочої сили, з іншого, висвітлили одну з найважливіших проблем – проблем дефіциту кадрів. При цьому власники підприємств і організацій бажають приймати на роботу лише висококваліфікованих, професійно мобільних і конкурентоспроможних на ринку праці робітників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розбалансованості ринків праці та освіти займається багато вітчизняних дослідників, серед яких виділимо наукові праці: І. Ф. Гнибіденка [1], О. А. Грішнєвої [2], А. С. Криклій, В. І. Куценко, Е. М. Лібанової [7], Л. С. Лісогор [9], Т. Десятова [3], О. М. Левченка [6], І. Лікарчука [8], І. В. Солдатової [10], О. А. Комарової [5] та ін. Разом із тим, проблемам подолання дефіцитів кадрів, збалансування ринку праці та вдосконалення професійної структури підготовки кадрів відповідно до потреб ринку праці приділяється ще недостатньо уваги.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, теоретичні та практичні напрями забезпечення якості та структури підготовки кваліфікованих робітничих кадрів не відповідають вимогам новітнього високотехнологічного обладнання на вітчизняних підприємствах, і залишаються недостатньо вивченими на сучасному етапі розвитку інноваційної економіки.

Означені негативні тенденції викликали зміни деструктивних процесів в свідомості працездатного населення, серед яких: зменшення престижу робітничих спеціальностей серед молоді, незадоволення рівнем оплати праці та збільшення середнього віку кадрів робітничих спеціальностей.

Тенденції технологічного розвитку, підвищення вимог роботодавців до якості робітничих ка-

дрів висвітлили одну з найважливіших проблем економічного розвитку – дефіцит сучасних кваліфікованих робітничих кадрів. Досі в державі не існує комплексного підходу до розв'язання питання забезпеченості кадрами підприємств у поєднанні з основними напрями структурної перебудови економіки, програмами інноваційного розвитку, соціально-економічного розвитку регіонів.

Мета статті. У зв'язку з цим, метою даної статті є аналіз існуючого дефіциту робітничих кадрів регіону (на прикладі Кіровоградської області) за професіями, дослідження структури попиту на робітників із різним рівнем освіти та визначення напрямів збалансування ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Виникнення та загострення проблем дефіциту робітничих кадрів пояснюється впливом на формування трудового потенціалу області низки таких чинників:

- зменшення кількості населення працездатного віку, тобто старіння трудових ресурсів, поступове зменшення народжуваності та, у свою чергу, кількості випускників шкіл;

- від'їзд працездатного населення за межі України та в більш розвинені регіони;

- підвищення рівня матеріального виробництва і, як наслідок, значне зростання попиту на кваліфікованих робітників і спеціалістів інженерних спеціальностей;

- занепад вітчизняної системи професійно-технічної освіти, зумовлений кризовими явищами, зменшення якісного рівня підготовки робітничих кадрів та застаріла матеріально – технічна база;

- розвиток неформального сектору зайнятості.

Поряд з існуванням в області дефіциту кадрів за деякими професіями на регіональному ринку праці виникла ситуація, коли випускники професійно-технічних і вищих навчальних закладів І та II рівня акредитації не можуть працевлаштуватися за обраною професією, бо на неї немає попиту. Тобто, виникнення проблеми нестачі та дефіциту робітників пов'язано не стільки з впливом кваліфікованих робітників з виробничої сфери і зменшенням останнім часом обсягів підготовки кадрів робітничих професій, скільки з невідповідністю підготовки кадрів в професійно-технічних закладах потребам економіки області у професійно-кваліфікаційному розрізі. Саме наявність професійно-кваліфікаційного дисбалансу між потребами ринку праці й підготовкою кадрів навчальними закладами професійної освіти зумовлює виникнення й існування дефіцитних професій, визначає необхідність і важливість дослідження сучасного стану ринку праці та формулювання пропозицій закріплення кадрів за дефіцитними професіями.

Аналіз даних головного управління статистики у Кіровоградській області показує, що чисельність наявного населення області на 1 січня 2013 року, за оцінкою, становила 1002,4 тис. осіб, з них 622,9 тис. осіб – жителі міських поселень, 379,5 тис. осіб – сільської місцевості. Чисельність постійного населення області на 1 січня 2013 року, за оцінкою, становила 996,0 тис. осіб.

У 2012 р. економічне активне населення у працездатному віці становило 437,0 тис. осіб, рівень економічної активності працездатного віку становив 73,5%, зайняте населення – 397,0 тис. осіб, рівень зайнятості населення у працездатному віці –

66,8%, безробіття у працездатному віці – 40,0 тис. осіб, рівень безробіття у регіоні – 9,2%. У 2011 р. економічне активне населення у працездатному віці становило 436,1 тис. осіб, рівень економічної активності працездатного віку становив 73,4%, зайняте населення – 395,0, рівень зайнятості населення у працездатному віці – 66,6%, безробіття у працездатному віці – 40,9 тис. осіб, рівень безробіття у регіоні – 9,4%.

Для більш детального аналізу потрібно розглянути розподіл незайнятого населення та потреби роботодавців у працівниках по Кіровоградській області за професійним складом. Дані наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл незайнятого населення та потреби роботодавців у працівниках по Кіровоградській області станом на 31.12.2012 р., осіб (за професійним складом)

	Професійний склад незайнятих громадян	Потреба у працівниках	Дефіцит (надлишок) вакантних місць	Навантаження на 1 вільне робоче місце	у % до підсумку (1)	у % до підсумку (2)
Всього, осіб	19588	625	18963	31	100	100
<i>у тому числі за розділами професій</i>						
Законодавці, вищі державні службовці	1356	66	1290	21	6,9	10,6
Професіонали	1122	156	966	7	5,7	25,0
Фахівці	1438	61	1377	24	7,3	9,8
Технічні службовці	1001	17	984	59	1,1	0,6
Працівники сфери торгівлі та послуг	2760	127	2633	22	14,1	20,3
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства	623	3	620	208	3,2	0,5
Кваліфіковані робітники з інструментом	1904	78	1826	24	9,7	12,5
Робітники з обслуговування, експлуатації технологічного устаткування	5001	47	4954	106	25,5	7,5
Найпростіші професії	4111	70	4041	59	21,0	11,2

Джерело: [4]

Згідно даних табл. 1, можна стверджувати, що професійний склад незайнятих громадян у 2012 р. становить 19588 осіб, потреба у працівниках всього 625 осіб, таким чином дефіцит вакантних місць становить 18963 осіб, навантаження на 1 вільне робоче місце – 31 осіб. У тому числі за розділами професій найбільшу частку шукачів становили робітники з обслуговування, експлуатації технологічного устаткування майже 25,5%, працівники сфери торгівлі та послуг – 14,1%, кваліфіковані робітники з інструментом – 9,7%, найпростіші професії – 21%.

Більш детальніший аналіз щодо потреб ринку праці в робітничих кадрах наведений нижче на рис. 1.

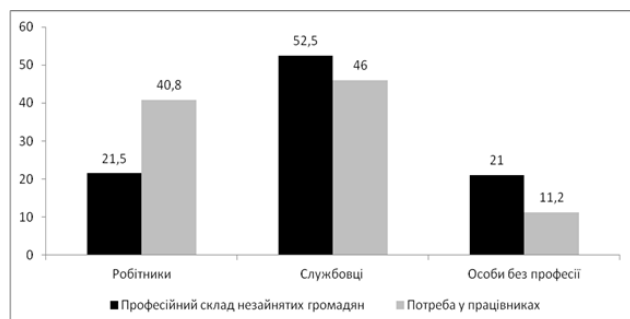

Рис.1. Попит та пропозиція робочої сили на зареєстрованому ринку праці Кіровоградської області станом на 31.12.2012 р., %

Джерело: розроблено авторами за даними [11]

Як і раніше, роботодавцям потрібні представники робітничих професій майже 40,8%, їх наявна чисельність становить 21,5%, але з певними якісними характеристиками, спостерігається дефіцит робітничих кадрів, потреба в службовцях становила 46%, а їх майже 52,5%, тобто існує надлишок фахівців з вищою освітою.

Для того, щоб визначити причини таких змін на ринку праці у регіоні, необхідно проаналізувати динаміку підготовки кваліфікованих робітників в Кіровоградській області у 1995 – 2012 рр. Дані для аналізу наведені на рис. 2.

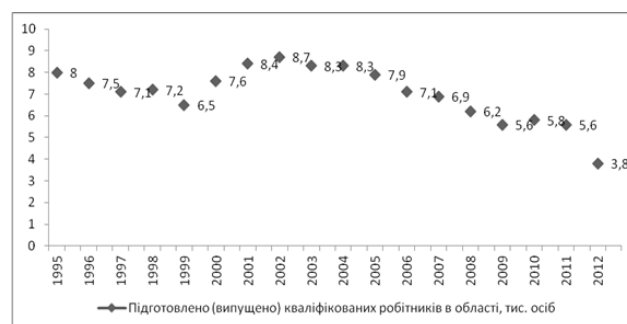

Рис.2. Динаміка підготовки кваліфікованих робітників в Кіровоградській області у 1995–2012 рр.

Джерело: [11]

Кількість професійно-технічних навчальних закладів у Кіровоградському регіоні складає 26

одиниць, у м. Кіровограді – 7 одиниць, м. Олександрії – 5 одиниць, м. Знам'янці – 2 одиниці, м. Світловодську – 1 од.

Згідно з даними Головного управління статистики у регіоні, бачимо, що кількість підготовлених кваліфікованих робітників ПТНЗ в області постійно зменшується, і у 2012 році становила 3,8 тис. осіб, що є вкрай низьким показником в порівнянні з іншими роками. А потреба області в висококваліфікованих кадрах майже 20%.

ПТНЗ регіону найбільше ведуть підготовку за такими напрямками, як: «Оператор комп'ютерного набору», «Кухар-кондитер», «Перукар-модельєр», «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва», «Слюсар з ремонту сільськогос-

подарських машин та устаткування», «Електрогазоварник», «Маляр», «Секретар-друкарка», «Слюсар-електрик з ремонту електроустаткування», «Бухгалтер», «Касир (на підприємстві, в установі, організації)», «Кухар», «Продавець продовольчих товарів», «Водій автотранспортних засобів», «Монтажник радіоапаратури», «Регулювальник радіоапаратури», «Токар», «Слюсар-ремонтник», «Електрослюсар», «Фрезерувальник».

Такі дані дають підтвердження табл. 2, щодо кількості вакансій, чисельності осіб, що шукали роботу у професійному розрізі у 2012 році.

Аналіз даних табл. 2, свідчить, що пропозиція перевищує попит на робітничі професії таких напрямів підготовки майже в 2 рази, потреба у опе-

Таблиця 2

Вибіркова кількість вакансій, чисельність осіб, що найбільше шукали роботу та чисельність працевлаштованих у професійному розрізі станом на 31.12.2012 р., осіб

	Кількість вакансій (одиниць)	Чисельність осіб, що шукали роботу		Дефіцит (надлишок) вакантних місць		Чисельність працевлаштованих	
		Всього	в т.ч. незайнятого населення	гр.1 – гр.2	гр.1 – гр.3	Всього	в т.ч. незайнятого населення
Всього:	30904	61171	60782	-30267	-29878	25252	25158
у тому числі за розділами професій							
Оператор комп'ютерного набору	147	427	421	-280	-274	132	131
Листоноша	106	508	506	-402	-400	119	117
Касир торговельного залу	81	192	190	-111	-109	68	67
Кухар	747	1580	1555	-833	-808	658	657
Перукар	181	342	336	-161	-155	135	135
Охоронник	742	1865	1859	-1123	-1117	687	685
Продавець непродовольчих товарів	1116	1183	1179	-67	-63	483	481
Продавець продовольчих товарів	1763	2416	2394	-653	-631	1149	1144
Електрогазоварник	377	594	588	-217	-211	284	282
Слюсар-ремонтник	420	721	718	-301	-298	356	355
Водій автотранспортних засобів	2164	3464	3443	-1300	-1279	1653	1648
Тракторист	1599	2973	2962	-1374	-1363	1481	1476
Підсобний робітник	1711	3491	3487	-1780	-1776	1256	1256

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

Таблиця 3

Попит та пропозиція на робітничі професії у Кіровоградському регіоні на 31.12.2012 р.

Професії, які відсутні на ринку праці регіону	Професії, які присутні на підприємствах регіону, але в незначних кількостях	Професії, за якими є можливість працевлаштуватись у регіоні	Актуальні професії на ринку праці регіону
Бондар	Газозварник	Електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту устаткування	Бармен
Гіпсувальник	Лицювальник-плиточник	Касир торговельного залу	Водій автотранспортних засобів
Віажист	Кравець	Контролер-касир	Електромонтер з ремонту
Гончар	Кондитер	Маляр	Електрогазоварник
Емульсувальник	Манікюрник	Муляр	Кухар
Паркетник	Машиніст екскаватора	Продавець-консультант	Офіціант
Ретушер	Машиніст бульдозера	Слюсар з механоскладальних робіт	Перукар (перукар-модельєр)
Ткач	Обліковець	Слюсар з ремонту електроустаткування	Продавець продовольчих і непродовольчих товарів
Кресляр	Слюсар-інструментальник	Слюсар-сантехнік	Слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування
Цокольник	Столяр	Тракторист	Слюсар-ремонтник
Квіткарка	Тесляр	Токар	Слюсар з ремонту автомобілів
Цукерник	Штукатур	Шліфувальник	Швачка

Джерело: [4]

раторах комп'ютерного набору 147 осіб, а готують 427 осіб, трактористів – 1599 осіб, а готують 3481 особу і т.д. Хоча аналіз рис. 1, показує велику нестачу у кваліфікованих робітниках. Вкрай необхідно досліджувати потреби підприємств на ринку праці у регіоні та змінювати напрями підготовки молодих робітничих кадрів певної кількості та якості, чи залучати до роботи випускників ВНЗ на підприємства, які використовують високотехнологічне обладнання.

Отже, згідно даних Кіровоградського обласного центру зайнятості, а саме відділу організації надання послуг роботодавцям обласного центру зайнятості визначений певний класифікатор професій щодо потреб ринку праці регіону. Більш детальніша інформація наведена у табл. 3.

Висновки і пропозиції. Дослідження сучасного стану щодо забезпечення кадрами робітничих професій Кіровоградського регіону дозволяє запропонувати напрями щодо його покращення, а саме:

- **на державному рівні:**
 - своєчасно виявити та спрогнозувати зміни у професійно-кваліфікаційній структурі кваліфікованих робітників конкретної галузі та довести їх до навчальних закладів;
 - підвищити ефективність управлінських рішень.

- **на регіональному рівні створити комп'ютерні бази даних, що включатимуть:**

- *за результатами опитування роботодавців:* перелік підприємств з визначенням складу кваліфікованих робітників у професійно-структурі, можливі структурні зміни у штатному розкладі; перспективні плани зі створення нових робочих місць, вимоги до рівня професійної компетентності кваліфікованих робітників основних професій, зауваження до змісту професійних і освітньо-професійних стандартів професій;

- *за результатами опитування керівників органів управління освітою, навчальних закладів, профконсультантів:* перелік навчальних закладів, напрямів підготовки, спеціальностей, терміни навчання, результати ліцензування та атестації, дані щодо професійних намірів учнівської молоді, працевлаштування і закріплення на робочих місцях випускників;

- *за результатами аналізу статистичних звітів центрів зайнятості:* перелік професій, що користуються попитом на ринку праці за такими показниками як рівень заробітної плати, замовники кадрів, умови праці; стан виконання заходів активної політики зайнятості населення; професійно-кваліфікаційний склад громадян, які перебувають на обліку в державній службі зайнятості; дані про працевлаштування та закріплення на робочих місцях безробітних громадян після проходження навчання, результати оцінювання регіональних програм зайнятості населення;

- *за результатами опитування керівників органів виконавчої влади:* перелік пріоритетних напрямів розвитку малого і середнього бізнесу в

конкретному регіоні, дані щодо створення нових підприємств;

- *за результатами опитування населення:* інформацію про індивідуальні освітні потреби учнів шкіл, дорослого незайнятого і безробітного населення, виробничого персоналу підприємств щодо бачення ними перспектив професійної самореалізації.

Такий підхід дозволяє населенню:

- підвищити рівень своєї поінформованості про стан та перспективи розвитку ринку праці у професійно-кваліфікаційній структурі робочої сили;

- здійснити обґрунтований вибір напрямку професійної підготовки;

- стати більш результативними у налагодженні трудових відносин з роботодавцем;

навчальним закладам:

- гнучко реагувати на динамічні зміни потреб ринку праці у кваліфікованих робітниках через внесення змін у перелік професій за яким здійснюється професійна підготовка, перепідготовка або підвищення кваліфікації;

- удосконалити зміст навчання на основі урахування особливостей розвитку регіональних ринків праці, вимог роботодавців до рівня професійної компетентності працівників та змін, що відбулися у техніці і технологіях працюючих підприємств регіону;

органам виконавчої влади:

- збалансувати на державному (регіональному) рівнях обсяги і напрями професійної підготовки кадрів;

- оптимізувати мережу навчальних закладів;

- визначити базовий рівень загальноосвітньої підготовки населення, необхідний для проходження професійного навчання;

державній службі зайнятості:

- отримати науково обґрунтовані підстави для здійснення замовлення ПТНЗ та підприємствам на професійне навчання безробітних;

профспілкам, громадським організаціям:

- отримати об'єктивну інформацію про рівень конкурентоспроможності робочої сили.

З наведеного вище можна зробити наступні висновки, що для вирішення проблеми наявного і майбутнього дефіциту кадрів за деякими професіями основними напрямами та заходами щодо регулювання цієї проблеми повинні стати: проведення моніторингу щодо попиту функціонування ринку праці регіону за даними центру зайнятості; забезпечення щорічного прогнозування професійно-кваліфікаційної структури кадрів та додаткової потреби в них за основними групами професій; організація на основі прогнозів профорієнтаційної роботи учнівської молоді з урахуванням потреб економіки для забезпечення обрання учнями професій, що є дефіцитними на ринку праці та уведення в дію механізму державного замовлення на підготовку робітничих кадрів при урахуванні прогнозних обсягів виробництва за всіма сферами економіки.

Список літератури:

1. Гнибіденко О. І. Соціально-економічний механізм ефективного використання та розвитку трудового потенціалу промисловості: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.07 / О. І. Гнибіденко ; НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. – К., 2008. – 21 с.
2. Грішнова О. А. Професійно-технічна освіта в умовах формування національного ринку праці: дис. канд. екон. Наук : 08.00.07 / Грішнова О. А. ; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1994. – 154 л. – С. 127-150
3. Десятов Т. М. Позитивна динаміка в якісній підготовці кваліфікованих робітників / Т. М. Десятов // Проф.-техн. освіта. – 2008. – № 1. – С. 4-7.
4. Кіровоградський регіональний центр зайнятості. Електронний ресурс // <http://www.dcz.gov.ua>
5. Комарова О. А. Удосконалення підготовки кваліфікованих кадрів на регіональному рівні (на прикладі Кіровоградської

- області України): Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.09.01 / О. А. Комарова ; НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. – К., 2000. – 19 с.
6. Левченко О. М. Професійний потенціал: регуляторні механізми інноваційного розвитку. Монографія. – Кіровоград : ТОВ «КОД», 2009. – 375 с.
 7. Лібанова Е. М. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки: колект. моногр. / Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, І. О. Курило, Т. М. Калашнікова, В. П. Звонар; ред.: Е. М. Лібанова; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. – К., 2012. – 319 с.
 8. Лікарчук І. Л. Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: педагогічний аспект (1888-1998 роки): Автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / І. Л. Лікарчук ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 1999. – 36 с.
 9. Лісогор Л. С. Формування конкурентного середовища на ринку праці: Автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.09.01 / Л. С. Лісогор ; НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж. – К., 2006. – 35 с. – Бібліогр. : с. 27-32.
 10. Солдатова І. В. Розвиток професійно-технічної освіти в контексті кадрового забезпечення економіки регіону: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.07 / І.В. Солдатова ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2009. – 20 с.
 11. Статистичний щорічник Кіровоградської області у 2011 р. / Головне управління статистики у Кіровоградській області // За ред. Дівель Л. Б. – 2011 р. – 524 с.

Лаптева А. В.

Кіровоградський національний технічний університет

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАДРАМИ РАБОЧИХ ПРОФЕССИЙ НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ

Резюме

Статья посвящена рассмотрению проблемы дефицита рабочих кадров региона по профессиям. Проанализировано состояние и тенденции изменений структуры спроса на работников с различным уровнем образования, спроса и предложения рабочей силы и рабочих профессий на зарегистрированном рынке труда, динамику подготовки квалифицированных рабочих в регионе. Предложены направления для решения проблемы существующего и будущего дефицита кадров по рабочим профессиям.

Ключевые слова: образование, рабочие кадры, профессионально-технические учебные заведения, рынок труда, рабочие профессии, дефицит рабочих кадров, механизм государственного заказа, спрос и предложение.

Lapteva A. V.

Kirovograd National Technical University

STATE OF THE ART SECURITY PERSONNEL WORKING AT THE REGIONAL LEVEL PROFESSION

Summary

The article deals with the problem of shortage of skilled workers in occupations in the region. The state and trends of changes in the structure of demand for workers with different levels of education, the demand and supply of labor and blue-collar jobs in the registered labor market, the dynamics of the training of skilled workers in the region. The directions to address current and future skills shortages for trades.

Key words: education, personnel, vocational-technical education, labor market, working skills, shortage of personnel, the mechanism of the state order, supply and demand.